

Zabawy wokół tekstu poetyckiego w profilaktyce logopedycznej dzieci w wieku przedszkolnym na przykładzie wiersza J. Brzechwy „Kwoka”

Justyna Mroczek-Duda

Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 2 w Krakowie; Prywatne Przedszkole „Mały Dworek” w Krakowie

Streszczenie

Artykuł dotyczy profilaktyki logopedycznej dzieci w wieku przedszkolnym. Zaprezentowano grupowe ćwiczenia i zabawy logopedyczne, skoncentrowane wokół tekstu poetyckiego z zakresu literatury dziecięcej. Omówiono kolejno: ćwiczenia słuchowe, oddechowe, fonacyjne, artykulacyjne, logorytmiczne oraz słownikowe i frazeologiczne przeznaczone do realizacji w grupie dzieci w wieku przedszkolnym. Wyznacznikiem tematu i nazwy ćwiczeń jest świat przedstawiony w wierszu „Kwoka” J. Brzechwy.

Słowa kluczowe

profilaktyka logopedyczna, wiersze dla dzieci, zabawy logopedyczne dla dzieci w wieku przedszkolnym, zajęcia grupowe

Logopedia to interdyscyplinarna dziedzina wiedzy, która korzysta z osiągnięć m.in. medycyny, psychologii, językoznawstwa czy pedagogiki. Już od dawna praktykujący logopeda nie ogranicza swoich działań do ćwiczeń artykulacyjnych prowadzonych przed lustrem, ale zgodnie z rozwojowym modelem terapii [1] oddziałuje na wszystkie sfery dziecka [2], uwzględniając jego możliwości i potrzeby. Takie postępowanie umożliwia kompleksowa diagnoza oraz opracowany indywidualnie na jej podstawie program terapii logopedycznej. Program ten powinien obejmować ćwiczenia motoryki dużej, małej, praktyki oralnej, fonacji i oddechu, percepcji wzrokowej, słuchowej, pamięci, języka i artykulacji, rozwoju emocjonalnego i społecznego, a także zabawy [3]. Zadaniem logopedy w placówkach edukacyjnych są nie tylko - jakże ważne, bo indywidualne - diagnoza i terapia, ale również profilaktyka logopedyczna. Jest to szereg działań mających na celu kształtowanie kompetencji językowej, komunikacyjnej i kulturowej [4] oraz wspomaganie rozwoju dziecka, aby zniwelować ryzyko zaburzeń komunikacji, mowy, artykulacji, a także w przyszłości czytania i pisania. Formą tak rozumianej profilaktyki stosowaną najczęściej w przedszkolu są grupowe zajęcia logopedyczne.

1 | *Zabawy wokół tekstu poetyckiego w profilaktyce logopedycznej dzieci w wieku przedszkolnym na przykładzie wiersza J. Brzechwy „Kwoka”*, Justyna Mroczek-Duda, Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 2 w Krakowie; Prywatne Przedszkole „Mały Dworek” w Krakowie

Celem grupowych zajęć logopedycznych jest wspomaganie rozwoju komunikacji i stymulowanie rozwoju poznawczo-językowego, usprawnianie prawidłowego sposobu oddychania, połykania, fonacji i artykulacji, rozwijanie i uwrażliwianie percepcji słuchowej, a dzięki temu zapobieganie dysharmoniom rozwojowym, niwelowanie opóźnień rozwoju mowy i artykulacji oraz zapobieganie potencjalnym wadom wymowy. Podczas takich zajęć wykonuje się szereg ćwiczeń logopedycznych, takich jak: słuchowe - analizy i syntezy słuchowej, uwagi słuchowej, rozumienia poleceń, sekwencyjnej pamięci słuchowej, pojemności pamięci, słuchu fonemowego, oddechowe, fonacyjne, artykulacyjne, dykcyjne, logorytmiczne, ortofoniczne, leksykalne i słowotwórcze - wzbogacające słownik czynny i bierny dziecka, frazeologiczne, syntaktyczne, a także orientacji w schemacie ciała i przestrzeni. Czas, forma zajęć, rodzaj ćwiczeń i ilość powtórzeń powinny być dopasowane do ogólnego poziomu grupy wyznaczonego przez wiek i możliwości psychofizyczne dzieci. Inaczej będą wyglądały zajęcia w grupie trzylatków, inaczej sześciolatków czy w grupie, w której przeważają uczniowie z opóźnionym rozwojem mowy, a inaczej w zespole z przewagą dzieci z wadą wymowy np. seplenieniem międzyzębowym.

Zorganizowane przez logopedę zajęcia profilaktyczne powinny być atrakcyjne dla uczestników. Oznacza to, że należy w nich wykorzystywać różnorodne środki dydaktyczne i zaaranżować sytuacje, w których poznanie będzie odbywało się przez zabawę, angażującą różne zmysły: wzrok, słuch, dotyk, węch, smak - a więc zabawę o charakterze polisensorycznym. Na takich zajęciach nie powinno także zabraknąć ruchu, który jest naturalnym sposobem dziecka na eksploatację przestrzeni. Ciekawą formą są zajęcia tematyczne, zorganizowane w oparciu o tekst np. wiersza. Temat tekstu wyznacza wówczas zasób i nazwę ćwiczeń - konstruujemy i nazywamy je tak, aby nawiązywały do treści utworu, a przy tym spełniały swoją rolę profilaktyczną. Takie postępowanie zapewnia zajęciom spójność, poszerza wiedzę o świecie, uczy koncentracji i rozumienia tekstu czytanego oraz pozwala na poruszenie treści o charakterze dydaktycznym.

W literaturze polskiej istnieje spory wybór tekstów dla dzieci, które można zaadaptować do ćwiczeń z zakresu profilaktyki logopedycznej. Najciekawsze do wykorzystania w tym celu są, zgodnie z przekonaniem autorki, wiersze dla dzieci Jana Brzechwy, Juliana Tuwima, Aleksandra Fredry, Wandy Chotomskiej, Bogusława Michalca, Wiesława Drabika. Ich bohaterami są najczęściej zwierzęta, rośliny lub dzieci, a treść stanowią zabawne przygody, zwieńczone zaskakującym zakończeniem. Autorzy w humorystyczny i zrozumiały dla dzieci sposób przedstawiają i piętnują różnorakie wady (łakomstwo, lenistwo, donoszenie, naiwność, zarozumialstwo, złe wychowanie, mijanie się z prawdą itp.), ośmieszają naganne zachowanie, a pochwalają dobre. Dzięki zabawnej, wierszowanej formie i bliskim dzieciom tematom utwory te pozwalają na płynne przejście od treści dydaktyczno-wychowawczych do ćwiczeń logopedycznych.

Zgodnie z tematem niniejszego artykułu poniżej zaprezentowano szereg działań i ćwiczeń, które mogą zostać wykorzystane podczas grupowych zajęć logopedycznych, skoncentrowanych wokół tekstu poetyckiego - wiersza dla dzieci „Kwoka” Jana Brzechwy. Dla przypomnienia poniżej tekst utworu.

Jan Brzechwa - *Kwoka*

„Proszę pana, pewna kwoka
Traktowała świat z wysoka
I mówiła z przekonaniem:
„Grunt to dobre wychowanie!”
Zaprosiła raz więc gości,
By nauczyć ich grzeczności.
Pierwszy osioł wszedł, lecz przy tym
W progu garnek stłukł kopytem.
Kwoka wielki krzyk podniosła:
„Widział kto takiego osła?!”
Przyszła krowa. Tuż za progiem
Zbiła szybę lewym rogiem.
Kwoka gniewna i surowa
Zawołała: „A to krowa!”
Przyszła świnia prosto z błota.
Kwoka złości się i miota:
„Co też pani tu wyczynia?
Tak nabłocić! A to świnia!”
Przyszedł baran. Chciał na grzędzie
Siąść cichutko w drugim rzędzie,
Grzęda pękła. Kwoka wściekła
Coś o łbie baranim rzekła
I dodała: „Próżne słowa,
Takich nikt już nie wychowa,
Trudno... Wszyscy się wynoście!”
No i poszli sobie goście.
Czy ta kwoka, proszę pana,
Była dobrze wychowana?” [5]

Bohaterami wiersza są zwierzęta mieszkające na wsi: kwoka, krowa, baran, osioł i świnia. Tematem są natomiast odwiedziny gości u tytułowej kwoki, która postanawia nauczyć ich zasad *savoir-vivre*. Jak się z czasem dowiadujemy, paradoks polega na tym, że tytułowa kwoka sama ich nie przestrzega. Zakończeniem wiersza jest więc pytanie retoryczne. W wypadku dziecięcego odbiorcy kreuje ono jednak sytuację, która wymaga udzielenia odpowiedzi z uzasadnieniem.

Przed odczytaniem wiersza logopeda powinien wyjaśnić dzieciom znaczenie słów, które są nieznanne i potencjalnie trudne w odbiorze (np. kwoka, traktować świat z wysoka, próg, być surowym, miotać się, grzęda, barani łeb, próżne). Pozwala to na zniesienie barier językowych, komunikacyjnych i kulturowych oraz na pełniejszy odbiór tekstu. Po odczytaniu wiersza - logopeda może posłużyć się nagraniem lub własnym głosem - możemy zapytać dzieci o wrażenia, jakie wywarł na nich utwór (swobodne wypowiedzi dzieci). Następnie przechodzimy do sytuacji opisanej w wierszu i za pomocą rozmowy kierowanej, omawiamy ją wspólnie. Logopeda może posłużyć się następującymi pytaniami pomocniczymi:

Kto jest bohaterem wiersza? Wymieńcie wszystkich.

Co to znaczy, że kwoka traktowała świat z wysoka?

Po co kwoka zaprosiła do siebie gości?

Co się stało, kiedy odwiedzili ją goście? Do jakich wypadków doszło?

Czy goście specjalnie zniszczyli kwoce mieszkanie?

Jak zareagowała kwoka?

Czego kwoka chciała nauczyć gości?

Na czym polega dobre wychowanie?

Czy kwoka była dobrze wychowana? Uzasadnijcie.

Aby pełniej zrozumieć wykreowaną w wierszu sytuację, można posłużyć się jedną z metod aktywizujących - dramą, która pozwala na przeżycie treści poprzez wejście w rolę.

Po omówieniu treści, a nawet już w trakcie czytania wiersza możemy rozpocząć ćwiczenia logopedyczne. Zgodnie z zaleceniami powinno się je wykonywać w następującej kolejności: ćwiczenia słuchowe, oddechowe, fonacyjne, artykulacyjne [6]. Oprócz nich warto poświęcić czas na ćwiczenia logorytmiczne oraz słownikowe i frazeologiczne. Z każdej grupy ćwiczeń należy wybrać jedno - kilka do wspólnego wykonania. Liczba ćwiczeń i ich poziom trudności jest zależna od czasu zajęć, wieku i możliwości psychofizycznych dzieci. W dalszej części artykułu zaprezentowano szeroki wachlarz, wymyślonych w przeważającej większości przez autorkę, zadań dostosowanych do tematu utworu. Dla uatrakcyjnienia i podniesienia poziomu trudności ćwiczeń, ograniczona liczba wiejskich bohaterów wiersza została poszerzona o inne zwierzęta z farmy.

Ćwiczenia słuchowe:

- uważne słuchanie wiersza przez dzieci, klaskanie, gdy w tekście pojawi się nazwa zwierzęcia (uwaga słuchowa, analiza i synteza słuchowa),
- uważne słuchanie wiersza przez dzieci, reagowanie na nazwę zwierzęcia odgłosem, które ono wydaje (uwaga słuchowa, analiza i synteza słuchowa, fonacja),
- po wysłuchaniu tekstu logopeda wypowiada zdania prawdziwe i fałszywe, dotyczące treści wiersza, zadaniem dzieci jest zareagowanie we wcześniej umówiony sposób (np. tupanie, klaskanie, wstawanie,

- siadanie) na zdania prawdziwe i fałszywe (uwaga słuchowa, słuchanie ze zrozumieniem),
- rzucanie do siebie piłką i powtarzanie kolejno wymawianych trzech/czterech nazw zwierząt z gospodarstwa (sekwencyjna pamięć słuchowa),
 - podział na sylaby nazw bohaterów wiersza (analiza i synteza słuchowa),
 - zapamiętywanie nazw zwierząt wiejskich: na podłodze leżą obrazki zwierząt mieszkających na farmie; pierwsze dziecko wybiera obrazek, głośno wypowiada jego nazwę i układa w wyznaczonym miejscu obrazkiem do dołu, drugie powtarza nazwę zwierzątka wybraną przez poprzednika i dokłada kolejny obrazek, również wypowiadając jego nazwę i odwracając go, zabawę kontynuujemy do około dziesięciu obrazków (pojemność pamięci słuchowej),
 - odgadywanie zakodowanych nazw zwierząt: na podłodze leżą obrazki zwierząt mieszkających na farmie, logopeda wypowiada nazwę jednego z nich, wstawiając na początek słowa i między sylabami zbędną sylabę, np. LAKULARA (kura), LABALARAN (baran) (analiza i synteza słuchowa),
 - ponowne odczytanie wiersza (na zakończenie zajęć), logopeda czyta po połowie wersu, zadaniem dzieci jest dokończenie frazy (pamięć słuchowa),
 - odtworzenie z płyty nagranych odgłosów zwierząt, zadaniem dzieci jest ich dopasowanie do obrazków zwierząt (uwaga słuchowa),
 - wysłuchanie i odgadywanie zagadek dotyczących nazw bohaterów wiersza, np. Duża i łaciata, na zielonej łące. Mlekiem nam dziękuje, za trawę i słońce (krowa); Chodzi po podwórku, o ziarenka prosi. Siaduje na grzędzie, pyszne jajka znosi (kura); Śmieszny ryjek, ogonek zakręcony. Gdy pełne koryto kręci nim we wszystkie strony (świnka) [7],
 - zabawa z butelką - dzieci siedzą w kręgu, przed każdym dzieckiem leży obrazek zwierzątka kolorem do dołu, zadaniem dziecka wskazanego szyjką butelki jest podskoczenie na jednej nodze/dwóch nogach tyle razy, ile sylab jest w nazwie zwierzęcia, zaprezentowanego na obrazku leżącym przed dzieckiem; po każdej rundzie dzieci przesiadają się o jedno miejsce zgodnie z ruchem wskazówek zegara (analiza i synteza słuchowa, motoryka duża),
 - na podłodze leżą obrazki zwierząt mieszkających na farmie oraz arkusze papieru formatu A3 opatrzone cyframi 1, 2, 3; zadaniem dzieci jest sylabowy podział nazw zwierząt oraz dopasowanie ich do odpowiedniego arkusza (analiza i synteza słuchowa, rozwijanie umiejętności matematycznych),
 - odgadywanie nazw zwierzątek wymawianych przez logopedę sylabami w wolnym tempie (synteza słuchowa),
 - na podłodze leżą obrazki zwierząt mieszkających na farmie, logopeda wypowiada pseudostowo rymujące się z nazwą wybranego obrazka (np. z kurą - tura), dzieci odszukują rym (analiza i synteza słuchowa),
 - wysłuchiwanie sylab: na podłodze leżą zdjęcia zwierząt mieszkających na farmie, logopeda podaje sylabę nagłosową, końcową, środkową, będącą składową częścią nazwy jednego/kilku zwierząt, zadaniem dzieci jest odgadnięcie, w którym słowie się „schowała” (słuch fonemowy),
 - na podłodze leżą obrazki zwierząt mieszkających na farmie, logopeda wypowiada nazwy zwierząt poprawnie lub błędnie (zamieniając głoskę w nazwie), zadaniem dzieci jest zareagowania w umówiony sposób na poprawnie i niepoprawnie wypowiedzianą nazwę (słuch fonemowy),

- na podłodze leżą obrazki zwierząt mieszkających na farmie, logopeda wypowiada nazwę zwierzątka, zestawiając ją z pseudonazwą podobnie brzmiącą (np. baran-faran), zadaniem dzieci jest dokonanie oceny, czy logopeda powiedział identyczne czy różne słowa (słuch fonemowy).

Ćwiczenia oddechowe:

- każde dziecko otrzymuje figurkę zwierzątka mieszkającego na farmie/klocek z naklejką przedstawiającą zwierzę; dzieci kładą się na wznak, a na brzuchu układają figurkę/klocek, zadaniem dzieci jest nabieranie powietrza nosem i kierowanie do brzucha, tak, aby figurka zwierzątka/klocek uniół się, przy wydechu ustami brzuch opada (oddech przeponowy, powiększanie pojemności płuc),
- dzieci kładą się na brzuchu, leżąc głowami do środka w okręgu, logopeda przygotowuje niewielkich rozmiarów balon z naklejonymi obrazkami zwierząt mieszkających na wsi (sześć naklejek), zadaniem dzieci jest przedmuchiwanie balona między sobą i wydawanie odgłosu zwierzątka, którego obrazek pojawił się przed oczami dziecka, gdy balon doturlał się do jego twarzy, logopeda kontroluje, aby wdech odbywał się nosem, a wydech ustami (prawidłowy sposób oddychania),
- dzieci leżą na brzuchu parami, każda para otrzymuje piłeczkę ping-pongową z naklejonym obrazkiem wybranego zwierzątka z farmy, zadaniem pary jest przedmuchiwanie piłeczki do siebie, pilnujemy wdechu nosem i wydechu ustami, po dwóch rundach pary wymieniają się piłeczkami (prawidłowy sposób oddychania),
- „woda sodowa ” u kwoki – każde dziecko otrzymuje kubek napęczniony do połowy wodą mineralną oraz słomkę, zadaniem dzieci jest dmuchanie do słomki, tak, aby woda w kubku się wzburzyła, logopeda kontroluje, aby wdech odbywał się nosem, a wydech ustami (prawidłowy sposób oddychania, wydłużanie fazy wydechowej),
- „bitwa na kurze piórka” – dzieci dzielimy na dwie grupy i ustawiamy w dwóch kolejkach, osoby na początku każdej z nich otrzymują piórka w różnych kolorach, zadaniem dzieci jest dmuchnięcie piórek jak najdalej, grupom przyznawane są punkty, logopeda kontroluje pracę przepony (barki nie unoszą się!) oraz wdech nosem i wydech ustami (prawidłowy sposób oddychania),
- zadaniem dzieci jest wypowiedzenie na jednym wydechu jak najdłuższego fragmentu wyliczanki: jedna kura, druga kura, trzecia kura ... itd. Zamiast słowa „kura” możemy użyć nazwy dowolnego zwierzątka - bohatera wiersza (wydłużanie fazy wydechowej).

Ćwiczenia fonacyjne:

- na podłodze leżą obrazki z nazwami zwierząt mieszkających na farmie, dzieci powoli i spokojnie wypowiadają samogłoski na jednym wydechu (płynnie): AAAAAAA, OOOOOO, EEEEE, IIIIIIIIIII, YYYYYYYYYYYY, UUUUUUUUU; po wypowiedzeniu każdej z nich dzieci oceniają, w nazwie którego z obrazków ukryta się dana głoska (ćwiczenie fonacyjne, analiza i synteza słuchowa),

- na podłodze leżą obrazki z nazwami zwierząt mieszkających na farmie, logopeda wypowiada nazwę wybranego zwierzątka, używając tylko samogłosek i przesadnie otwierając buzię (np. baran: a - a; krowa: o - a), samogłoski artykułujemy osobno (z przerwą), zadaniem dzieci jest naśladowanie logopedy i wskazanie właściwego obrazka (ćwiczenie fonacyjne, analiza i synteza słuchowa, ćwiczenie artykulacyjne warg i żuchwy),
- zabawa „Kamień” [8]: logopeda wybiera jedno dziecko, które siada na środku, pozostali stoją w kręgu; logopeda wypowiada tekst: „Stoi sobie kamień na środku podwórka, w tym kamieniu jest maleńka dziurka. A w tej dziurce co?”, w tym momencie dziecko będące w środku artykułuje odgłos wybranego zwierzątka, reszta dzieci naśladuje go i odgaduje, co to za zwierzę (ćwiczenie fonacyjne, artykulacyjne, uwaga i percepcja słuchowa),
- zabawa „Jakim zwierzątkiem jesteś?": dzieci siedzą w kręgu, jedno z nich wychodzi z grupy i ustawia się w niewielkiej odległości tyłem do reszty lub klęka w środku okręgu, chowając głowę w dłoniach, zadaniem wskazanych kolejno osób z grupy jest wydawanie odgłosu wybranego zwierzęcia, dziecko, które słucha, musi wskazać osobę, która wydawała odgłos i odgadnąć nazwę zwierzątka (ćwiczenie fonacyjne, analiza i synteza słuchowa),
- zabawa „Śpiewająca krowa” - zadaniem dzieci jest powtórzenie po logopedzie zaśpiewanej melodii na głosce [m] oraz na sylabach ją zawierających; przedłużamy głoskę [m]; najpierw melodię wymyśla logopeda, potem wybrane dzieci, pozostali odtwarzają (ćwiczenie fonacyjne i słuchowe),
- zabawa „Zaczarowana farma” - logopeda rozkłada przed dziećmi 5-8 obrazków przedstawiających zwierzęta, dzieci nazywają je i wydają odgłosy im przypisane, następnie logopeda wyciąga chustę, którą nakrywa obrazki, wspólnie z dziećmi odbywa się „czarowanie”, przy wypowiedaniu magicznej formuły (hokus pokus, czary mary, abrakadabra) logopeda razem z chustą zabiera jeden z obrazków, zadaniem dzieci jest odgadnięcie, co zniknęło i wydanie odgłosu zwierzęcia; zabawę kilkakrotnie powtarzamy (ćwiczenie fonacyjne, uwaga i spostrzegawczość, percepcja i pamięć wzrokowa),
- na podłodze leżą porozkładane obrazki zwierząt, dzieci stoją w kręgu, logopeda wypowiada trzy- lub czteroelementową sekwencję odgłosów zwierząt (np. MU - BE - IO; PI - KO - IHA - ME), zdaniem wszystkich dzieci jest powtórzenie sekwencji, wybrane dziecko skacze obunóż lub na jednej nodze po obrazkach zwierząt, zgodnie z usłyszonymi odgłosami (ćwiczenie fonacyjne, sekwencyjnej pamięci słuchowej oraz motoryki dużej),
- logopeda prezentuje dzieciom plansze z obrazkowymi dwu-, trzy-, cztero- i pięcioelementowymi sekwencjami zwierząt, rozpoczętymi i wymagającymi kontynuacji (np. krowa, baran, kura, krowa, baran ... ; pies, kot, mysz, świnia, pies, kot, mysz ...) oraz gotowymi i wymagającymi uzupełnienia (pies, krowa, koń, świnia, pies, ..., koń, świnia itd.); zadaniem wybranych dzieci jest dokończenie lub uzupełnienie sekwencji poprzez odpowiedni dobór i ułożenie obrazka; na końcu cała grupa dzieci głośno „odczytuje” gotową sekwencję; w przypadku dzieci młodszych skupiamy się na kontynuacji sekwencji dwu- i trzyelementowych (ćwiczenie operacji myślowych oraz fonacyjne).

Ćwiczenia artykulacyjne:

- na podłodze leżą obrazki zwierząt mieszkających na farmie, logopeda prezentuje kolejno zwierzęta, dzieci odgadują ich nazwy i wykonują ćwiczenia narządów mowy:
- „krowa je śniadanie” - wykonujemy powolne ruchy żuchwą, naśladując żucie trawy przez krowę (ćwiczenie żuchwy),
- „ziewająca koza” - przesadne otwieranie ust i wypowiedanie przedłużonej głoski aaaaaa (ćwiczenie żuchwy i podniebienia miękkiego),
- „uparty osiołek” - naprzemiennie wypowiedanie głosek I - O oraz I - U (ćwiczenie warg),
- „zły pies” - naśladowanie warczenia psa, tak aby górne zęby były obnażone i by chwyciły dolną wargę (ćwiczenie warg),
- „mrużący kotek” - naśladowanie mrużenia kotka, między wargami dzieci trzymają kartonik, ważne jest, aby nie zaciskać na nim ząbków, wargi powinny delikatnie, bez zbyt dużego napięcia przytrzymać kartonik, przy przedłużonym wypowiedaniu głoski [m] (ćwiczenie warg, oddechowe i fonacyjne),
- „głodny królik” [9] - kręcenie stulonymi wargami kóteczek, przesuwanie stulonych warg do góry, na dół, w prawo, w lewo - poruszają się wargi, żuchwa jest nieruchoma! (ćwiczenie warg),
- „biegnący konik” - klaskanie językiem, naśladowanie biegnącego konika (ćwiczenie języka),
- „rogi barana” - przesuwamy język w buzi w prawo i w lewo, naprzemiennie wypychając nim policzki (ćwiczenie języka),
- „kotek-czyszcioszek” - język naśladuje mycie kotka, przesuwamy szerokim językiem (zaokrąglony trzon i czubek) po podniebieniu twardym, po dnie jamy ustnej, po wewnętrznej stronie policzków (ćwiczenie języka),
- „spacer kaczką” - język wędruje naprzemiennie od dolnych zębów do górnych zębów, góra - dół (ćwiczenie języka),
- „głodna świnka” - naśladowanie chrupkania i chrząkania (ćwiczenie podniebienia miękkiego),
- „śpiąca świnka” - naśladowanie chrapania na wdechu i na wydechu (ćwiczenie podniebienia miękkiego),
- „zadowolona kura” - wymawianie głoski [k] w sylabach otwartych: ko, ko, ko... ku, ke, ki itd. (ćwiczenie podniebienia miękkiego),
- „rozżłoszczony indyk” - wymawianie głoski [g] w sylabach otwartych: gu, gu, gu ... ga, go, gi itd. (ćwiczenie podniebienia miękkiego).

W przypadku wysokiej sprawności artykulacyjnej grupy przedszkolnej możemy wykonywać także ćwiczenia dykcyjne w postaci powtarzania po wersie trudnych wierszyków np. [10]:

- „Czarna krowa w kropki bordo, gryzła trawę, kręcąc mordą”,
- „Kura biała piąta, kaczką czkawkę miąta”,
- „Grymasiło koźlą: i to źle, i to źle”,
- „Objaw to niezdrowy u krowy, włazić w parowy i rowy”,
- „Na podwórku piórek górka. Koło Burka kurek piórka. Wpada Burek w górkę piórek, kurki z górki gna za murek”.

Ćwiczenia logorytmiczne:

- dzieci swobodnie przemieszczają się po sali w takt muzyki wygrywanej przez logopeda na tamburynie, kiedy muzyka milknie zadaniem dzieci jest poruszanie się po pomieszczeniu na sposób zwierzęcia, które prezentuje na obrazku logopeda, tj. jak konie, jak krowy, jak koty, jak pieski itp. oraz naśladowanie odgłosu tego zwierzęcia (ćwiczenie logorytmiczne, uwagi słuchowej i wzrokowej, fonacyjne),
- logopeda wygrywa na tamburynie rytm wolny i szybki, dzieci poruszają się według tempa wystukiwanego rytmu - wolne kotki i szybkie koniki (ćwiczenie uwagi słuchowej i różnicowania tempa),
- logopeda gra na bębnie głośno i cicho, dzieci poruszają się według natężenia dźwięku, skacząc jak głośne baranki i chodząc na paluszkach jak ciche myszki (ćwiczenie uwagi słuchowej i różnicowania natężenia dźwięku),
- logopeda gra na flecie, wydobywając z niego dźwięki wysokie i niskie, dzieci poruszają się według wysokości usłyszanego dźwięku: tony niskie - na czworakach chodzą „pieski”, tony wysokie - na paluszkach chodzą „kotki” (ćwiczenie uwagi słuchowej i różnicowania wysokości dźwięku),
- logopeda gra na flecie, wydobywając z niego dźwięki długie i krótkie w tej samej tonacji, dzieci poruszają się według długości usłyszanego dźwięku: dźwięk długi - dzieci naśladowują kury, dźwięk krótki - dzieci naśladowują kurczątko (ćwiczenie uwagi słuchowej i różnicowania długości dźwięku),
- logopeda gra na bębnie, grzechotce i trójkącie, dzieci poruszają się do muzyki według rodzaju instrumentu: bębenek - naśladowanie kur, grzechotka - naśladowanie kurcząt, trójkąt - stanie na jednej nodze i naśladowanie koguta (ćwiczenie uwagi słuchowej i różnicowania rodzaju dźwięku),
- logopeda gra na tamburynie i na bębnie, dzieci dobierają się w trójki: dwoje dzieci z grupy łączy się za ręce, tworząc „budę”, trzecie dziecko wchodzi do środka, udając „pieska”. Na dźwięki tamburyna dzieci - „pieski” opuszczają „budę”, na dźwięk tamburyna wracają do „budę”. Ćwiczenie powtarzamy trzykrotnie, w trakcie zabawy dzieci z grup wymieniają się rolami (ćwiczenie uwagi słuchowej i różnicowania rodzaju dźwięku).

Ćwiczenia słownikowe i frazeologiczne:

- logopeda prezentuje dzieciom obrazki przedstawiające zwierzęta gospodarcze i przedmioty, do których zwierzątka będą porównywane; zadaniem dzieci jest dokończenie porównania: „uparty jak... osioł”, „brudny jak... świnka”, „wierny jak... pies” itd. [11],
- logopeda prezentuje dzieciom obrazki zwierząt gospodarczych, zadaniem dzieci jest określenie właściwym czasownikiem odgłosu wydawanego przez te zwierzęta np. krowa - muczy, baran - beczy, pies - szczeka itd.,
- logopeda prezentuje dzieciom obrazki zwierząt gospodarczych oraz ich mieszkań, zadaniem dzieci jest nazwanie mieszkań i dopasowanie zwierzęcia do budynku,
- „odzwierzęce przezwiska” - logopeda prezentuje obrazki zwierząt - bohaterów wiersza, dzieci nazywają zwierzęta i wyjaśniają, czym jest przezwisko, logopeda wyjaśnia dzieciom znaczenie nazw zwierząt użytych w formie przezwiska, zaznaczając, że są one obraźliwe, a ich używanie niedopuszczalne,

- logopeda wspólnie z dziećmi wyjaśnia pojęcie savoir-vivre, prezentuje obrazki przedstawiające wzorce i antywzorce bliskich dzieciom zachowań, dzieci nazywają je i pod kontrolą logopedy układają w dwóch kolumnach opisanych jako: dobre zachowanie i złe zachowanie,
- logopeda wyjaśnia frazeologizmy zawierające nazwy zwierząt np. koń by się uśmieł, chodzić spać z kurami, czarna owca, być kozłem ofiarnym, wieszać na kimś psy, drzeć z kimś koty, strzelić byka, robić w konia itp.

Wymienione powyżej ćwiczenia są tylko propozycją, na bazie której praktykujący logopeda może stworzyć i odpowiednio nazwać własny zestaw zadań do tego samego lub innego tekstu poetyckiego. Wszak zawód logopedy wymaga nie tylko szerokiej wiedzy o zaburzeniach komunikacji językowej, ale również sporej kreatywności i umiejętności zachęcenia małych podopiecznych do pracy, która powinna mieć formę zabawy. Doświadczenia autorki wskazują na efektywność tak zorganizowanych grupowych zajęć logopedycznych, przejawiającą się chętnym uczestnictwem dzieci we wspólnej zabawie, poszerzeniem wiedzy o świecie i zasobie słów, postępami w zakresie ćwiczonych funkcji, lepszym rozumieniem poetyckiego tekstu czytanego bądź recytowanego oraz rozbudzeniem zainteresowania literaturą dziecięcą. Grupowe zajęcia nie zastąpią indywidualnej diagnozy i terapii, ale warto podkreślić, że przeprowadzane w oddziale przedszkolnym w przemyślany i atrakcyjny sposób, często pozwalają na zniwelowanie niewielkich opóźnień rozwoju mowy czy artykulacji oraz ułatwiają dzieciom z tzw. dysfunkcjami start w szkole.

Przypisy:

- [1] J. Cieszyńska, *Metoda krakowska wobec zaburzeń rozwoju dzieci : z perspektywy fenomenologii, neurobiologii i językoznawstwa*, Kraków, 2013, s. 274.
- [2] Jak wiadomo, opieką logopedyczną otaczana jest również młodzież i osoby dorosłe; jednakże zgodnie z sugestią zawartą w tytule, w niniejszym artykule ograniczono się do relacji: logopeda - dzieci.
- [3] J. Cieszyńska, M. Korendo, *Wczesna interwencja terapeutyczna : stymulacja rozwoju dziecka od noworodka do szóstego roku życia*, Kraków, 2008, s. 17-18.
- [4] S. Grabias, *Teoria zaburzeń mowy : perspektywy badań, typologie zaburzeń, procedury postępowania logopedycznego*. In S. Grabias, M. Kurkowski (red.), *Logopedia : teoria zaburzeń mowy*, Lublin, 2012, s. 52.
- [5] J. Brzechwa, *Kwoka*, Kraków 2013.

[6] R. Panaś, *Baw się z nami sylabami : ćwiczenia i zabawy logopedyczne dla dzieci w wieku przedszkolnym*, Kraków, 2013, s. 10.

[7] *Zagadki dla dzieci o zwierzętach wiejskich*. In *Zagadki dla dzieci* [online], 2013 [dostęp: 2016-12-02]. Dostępny w World Wide Web:
<http://zagadkidladzieci.net/zagadki/Zagadki+dla+dzieci+o+zwierz%C4%99tach+wiejskich?page=0>.

[8] R. Panaś, op. cit., s. 40-41.

[9] Tamże, s. 24.

[10] J. Sochacka, *Teksty do ćwiczeń dykcyjnych*. In *Przedszkole Nr 64 im. Przyjaciół Kubusia Puchatka* [online], 2016 [dostęp: 2016-12-02]. Dostępny w World Wide Web:
http://www.przedszkole64.waw.pl/edukacja_rodzica/publikacje_nauczycieli/teksty_do_cwiczen_dykcyny_ch-opracowala_mgr_joanna_sochacka/.

[11] R. Panaś, op. cit., s. 52-53.

Bibliografia:

[1] Brzechwa J., *Kwoka*, Kraków 2013.

[2] Cieszyńska J., *Nauka czytania krok po kroku : jak przeciwdziałać dysleksji*, Kraków 2001.

[3] Cieszyńska J., Korendo M., *Wczesna interwencja terapeutyczna : stymulacja rozwoju dziecka od noworodka do szóstego roku życia*, Kraków 2008.

[4] Cieszyńska-Rożek J., *Metoda krakowska wobec zaburzeń rozwoju dzieci : z perspektywy fenomenologii, neurobiologii i językoznawstwa*, Kraków 2013.

[5] Florkiewicz V. (red.), *Terapia pedagogiczna : scenariusze zajęć*, Łódź 2010.

[6] Grabias S., *Teoria zaburzeń mowy : perspektywy badań, typologie zaburzeń, procedury postępowania logopedycznego*. In S. Grabias, M. Kurkowski (red.), *Logopedia : teoria zaburzeń mowy*, Lublin, 2012, s. 15-72.

- [7] Jastrząb J., *Gry i zabawy w terapii pedagogicznej*, Warszawa 1994.
- [8] Panaś R., *Baw się z nami sylabami : ćwiczenia i zabawy logopedyczne dla dzieci w wieku przedszkolnym*, Kraków 2013.
- [9] Sochacka J., *Teksty do ćwiczeń dykcyjnych*. In *Przedszkole Nr 64 im. Przyjaciół Kubusia Puchatka* [online], 2016 [dostęp: 2016-12-02]. Dostępny w World Wide Web:
http://www.przedszkole64.waw.pl/edukacja_rodzica/publikacje_nauczycieli/teksty_do_cwiczen_dykcyjnych-opracowala_mgr_joanna_sochacka/.
- [10] Sołtys-Chmielowicz A., *Zaburzenia artykulacji : teoria i praktyka*, Kraków 2008.
- [11] Toczyska B., *Elementarne ćwiczenia dykcji*, Gdańsk 1998.
- [12] Toczyska B., *Zacznij od samogłoski : samogłoska w logopedii artystycznej*, Gdańsk 2016.
- [13] *Zagadki dla dzieci o zwierzętach wiejskich*. In *Zagadki dla dzieci* [online], 2013 [dostęp: 2016-12-02]. Dostępny w World Wide Web:
<http://zagadkidladzieci.net/zagadki/Zagadki+dla+dzieci+o+zwierz%C4%99tach+wiejskich?page=0>.

Informacja o autorze:

mgr Justyna Mroczek-Duda - logopeda, miejsce pracy: Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 2 w Krakowie; Prywatne Przedszkole „Mały Dworek” w Krakowie; e-mail: justynamroczek88@gmail.com.